

Bartók Béla (1881-1945)

 Világhírű zongoraművész, zeneszerző, zenetudós, tanár; akadémikus.

Apja a nagyszentmiklósi földműves iskola igazgatója, anyja Voit Paula, tanítónő és tehetséges muzsikus. Apja is zenél, megszervezi a helyi zene- és dalegyletet (1887), hangversenyeket szervez. 1888-ban apja 32 éves, amikor a család elveszíti, a családfenntartás gondja ezután az anyára nehezedik. Egy évre helyettes tanítói állást vállal a helyi iskolában, fia itt fejezi be a IV. osztályt. A fiatal Bartóknak hétéves korában „abszolút a hallása”, nemsokára elkészül első szerzeménye (dedikáció: „A Duna folyása, ajánlva mamának, 1890-1894. Helyszín: Nagyszőlős-Nagyvárad Nagyszentmiklós”).

A következő években az állást kereső Bartókné és családja sokat költözik: Nagyszőlős, majd következik Nagyvárad, Pozsony, Beszterce, azután végleg Pozsony. Az állandó változást az ifjú Bartók nehezen viseli. Bartók többször visszatér szülővárosába az első világháború előtt és után is. 1903-ban több napot tölt itt barátai meghívására, április 13-án megtartja első nyilvános hangversenyét a Fekete Sas szállodában. Visszatér ide 1919-ben, amikor itt és a környéken népdalt gyűjt.

Bartók 1892-1896 között Pozsonyban Erkel Lászlónál tanul zongorát és elméletet. 1899-ben felvételt nyer a budapesti Zeneakadémiára Thomán István zongora- és Koessler János zeneszerzés osztályába. Tanulmányait kitűnő eredménnyel fejezi be 1903-ban, és még az év folyamán több nagyvárosban (Pozsony, Bécs, Berlin) zongoristaként mutatkozik be.

Zeneszerzői munkásságát Brahms zenei örökségének jegyében kezdi el, a század elején pedig Richard Strauss hatása döntő fejlődésére. Korai korszakának legfőbb művei (Kossuth-szimfónia, 1903; I. Szvit, 1905) közvetlen folytatását jelentik a XIX. századi magyar romantikus muzsikának, nemzeti hangvételük forrása a verbunkos és a népies műdalirodalom. A döntő fordulatot az 1905-1906-os esztendők hozzák meg Bartók számára: figyelme ráirányul a népzeneire. 1906-ban, Kodály baráti segítségével és tanácsaival megkezdí módszeres gyűjtőmunkáját. Mintegy jó évtizeden keresztül bejárja az ország legkülönbözőbb vidékeit (főképp Erdélyt), majd kiterjeszti munkásságát más népek zenekultúrájára is. 1906-1909 között több ízben kutat szlovák nyelvterületen, 1909 után – amíg a háború meg nem akadályozta munkájában – Romániában gyűjt. Máig ő a román folklór legnagyobb gyűjtője.

A népi-nemzeti zenei forrásra támaszkodva, Kodállal karöltve alkotják meg az új magyar zenei stílust, egyben egyéni zenei nyelvüket. 1906-ban adják ki közös népdalfeldolgozás-gyűjteményüket (Magyar népdalok), 1910-ben két egymást követő koncerten mutatják be más műveikkel együtt egy-egy vonósnégyesüket. A fogadtatás ellenséges, legfeljebb közönyös. A közönség megnyerésére érdekében 1911-ben több fiatal muzsikussal együtt létrehozzák az Új Magyar Zeneegyesületet, amely azonban nem váltja be a hozzá fűzött reményeket. Bartók ezt követően visszavonul a nyilvánosságtól.

A válságból a kiutat táncjátékának (A fából faragott királyfi, 1914-1916) és operájának (A kékszakállú herceg vára, 1911) 1917-es, illetve 1918-as bemutatója, melegebb fogadtatása hozza meg.

A Tanácsköztársaság idején Kodállal együtt a zenei direktóriumban működik. Az I. világháborút követő évtized sorozatos külföldi hangversenyutak jegyében telik el. Az 1928-as év első hónapjait az Egyesült Államokban tölti, és még ugyanezen év végén a Szovjetunióban hangversenyez. Világszerte elismertté és megbecsültté válik, mint előadóművész és komponista.

Az erősödő sovinszta szélsőjobboldali körök gyakran támadják a környező népek (szlovákok, románok) iránti szimpátiájáért. A két világháború közötti szélsőséges nacionalista légkörben meg tudja őrizni tiszta magyarságát, nemzeti érzéseit nem más népek rovására táplálja, hanem a „népek testvérré válásának eszméjét” hirdeti. Ennek az eszmének a jegyében komponálja meg 1930-ban a Cantata profanát, de közvetve vagy közvetlenül egész életművét áthatja ez a vezérgondolat.

A fasizmus növekvő térhódítása tiltakozásra és ellenakciókra készteti. Megtiltja művei megszólaltatását a német és olasz rádiókban, majd fokozatosan felszámolja német zenei kapcsolatait. 1940-ben feleségével (Pásztory Ditta, 1923-ban kötöttek házasságot) együtt az USA-ban telepedik le. Amerikai évei állandó és egyre súlyosbodó betegeskedés közepette telnek. 1943-ban megírja a Concertót, a következő évben bemutatják. Ismeretséget köt Yehudi Menuhinnal, az ő számára írja 1944-ben Hegedű-szólószonátáját. 1945-ben, élete utolsó évében Brácsaversenyén dolgozik, azonban már nem tudja befejezni.

Ötvenedik születésnapja alkalmából a nagyszentmiklósiak felkészültek arra, hogy vendégül lássák Bartókot. Emléktáblát szerettek volna elhelyezni a szülőházán. Nem rajtuk, sem Bartókon nem múlt, hogy a tervezett ünnepségre akkor nem kerülhetett sor.

Bartók Béla a '20-as években kétszer is koncertezik Temesváron (1924, 1926). Utolsó hangversenyére Temesváron 1936-ban kerül sor.

Szülővárosában szobor, Temesvárt emléktábla (a Bartók Béla Líceumban) idézi nagyságát. 2009 őszén avatták a temesvári Központi park személyiségeket idéző sétányán Bartók mellsobrát. A temesvári magyar középiskola a nevét viseli, Nagyszentmiklóson a Pro Bartók Egyesület ápolja emlékét.